

SUMARI

Pròleg. Els afores dels aforismes	9
Introducció	15
I. Emocions i sentiments. Vida interior	19
II. Paradoxes	31
III. Utopia	41
IV. Diversitat	47
V. Virtuts i vicis	59
VI. Llenguatge	75
VII. Religió	87
VIII. Política	95
Política general	97
14 d'octubre de 2019:	
La sentència als presos polítics catalans	125
IX. La vida i la mort	131
X. L'art i la ciència	137
XI. Vària	147
Petit homenatge monosil·làbic a Pere Quart	155
Prec, clam i crit	155
Jo no tinc res	156
Solcs de la mar	157
Mort de la llum	158

Pa	159
Tu tens tant; ell no té res	160
Por	161
A tu, que sents gust pels mots curts	162
La sang del just	164
Un “gat”	165
El món d’uns quants	166
Dels més curts	167
El banc del si no fos	168
Plet	169
Ves, que fas tard	170
Joc final	171
XII. Acabament gens calculat i, doncs, precipitat, d’emergència	173

PRÒLEG

Els afores dels aforismes

Prologar un llibre d'aforismes em genera molts dubtes. Caldria fer-ho també a còpia d'aforismes o ens podem allargar una mica més, tot i abusar de la paciència del lector que potser hi arriba buscant la concisió inherent al gènere? Afortunadament, una de les virtuts que té la lectura és esvaïr dubtes i el mateix llibre objecte de la meva hesitació m'ofereix una resposta satisfactòria: “Dubtar és necessari i saludable, sempre que no paralizï l'acció”, escriu Joan Martí i Castell en el sisè aforisme del primer barri del llibre, dedicat a les emocions i als sentiments. Li faig cas, doncs, i no permeto que el meu dubte paralizï l'acció prologuista que acabo d'emprendre. Vint-i-quatre aforismes més endavant, trobo la clau d'aquest pròleg: “Hem d'assumir el risc a equivocar-nos i no restar passius amb la convicció que, no fent res, no errarem.” Una variació de la locució llatina “errare humanum est” que vaig aprendre de la meva àvia Paula en la seva versió nostrada: “Qui té boca s'equivoca (i qui té nas, es moca).”

De fet, el primer contacte que vaig tenir amb l'obra del doctor Martí va ser consultant els diversos treballs sobre locucions i frases fetes que va publicar de bracet amb la poeta Joana Raspall. Acostumat a trobar perles a les entrades dels diccionaris, em va semblar prodigiós que algú recollís d'una

manera tan sistemàtica la fraseologia establerta pel conjunt de parlants que ha constituït la nació catalana durant segles. El fet de coincidir a la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans durant l'última dècada m'ha permès sovintejar-lo i he passat de llegir-lo a escoltar-lo. De fet, una llengua és un instrument codificat al servei d'una comunitat que hi va afegint capes de veu. Els mots s'agrupen segons les afinitats dels seus usuaris i aquestes múltiples maneres de dir conformen una tradició literària.

És el que fa aquí l'autor amb aquests pensaments, opinions i aforismes. El lector que ara tingui aquest llibre a les mans podrà gaudir dels avantatges d'un gènere antic però radicalment contemporani. En plena era digital, el discurs es fragmenta en bocins, la brevetat cotitza a l'alça i la capacitat de síntesi és cada cop més preuada. A banda, el gènere aforístic no només permet una lectura lineal sinó que admet moltes altres aproximacions al corpus textual. Tan aviat com abandoni els afores d'aquest intent de pròleg no aforístic, el lector podrà passejar-se per les pàgines del llibre i anar-hi espigolant idees interessants escampades temàticament pels diversos districtes que fan del llibre una vila acollidora, sense que calgui seguir cap itinerari predeterminat. De fet, l'aforisme admet sèries i salts, perquè en tot moment permet jugar a la xarranca amb la creativitat verbal de l'autor.

Així, quan deixi enrere aquests afores, el lector amatent trobarà tota mena de reflexions i pensaments agrupats per afinitats temàtiques que encapçalen el nom de cadascun dels districtes: Art i Ciència, Religió, Política, Utopia, Diversitat, Virtuts i Vicis, Vida i Mort... A més, el districte Varià (l'XI *arrondissement* per dir-ho enjogassadament a la

parisenca) també conté una colla de jocs poètics tan estimulants com l'homenatge monosil·làbic a Pere Quart, en diversos poemes de títol inequívoc —“Solcs de la mar”, “Pa”, “Por” o “A tu, que sents gust pels mots curts”, entre d’altres— que emulen la famosa “Tirallonga de monosíl·lars”. El districte Paradoxes (II) és un dels que conté els aforismes més purs, que gairebé fan aturar la lectura i conviden a una meditació *ad hoc*. Tres exemples bastaran: “És massa difícil ésser alhora honrat i polític puixant” (10), “El bon científic és aquell que sap que ho ignora gairebé tot” (16) i “No sabem valorar la utilitat d’allò que hom diu que és inútil” (30).

Paradoxalment, el final que havia previst l’autor per a aquest volum tan poc lineal s’ha vist completat per un afeïgitó imprevist que han forçat les circumstàncies globals “Un agent infecció microscòpic que fa escac a la humanitat sencera!”. Podem, doncs, passejar per aquest últim districte XII (“Acabament gens calculat i, doncs, precipitat, d’emergència”) com una crònica de l’actualitat covídica. Però en el món a. P. (abans de la pandèmia), els aforismes ja resseguien reflexivament l’actualitat de la tribu amb un seguit d’indignacions que no costa gens d’associar a fets força coneguts per tothom. Per exemple en aquestes tres entrades del districte VI, Llenguatge: “2. El diàleg no és mai una suma de monòlegs”, “3. És contradictori amb el diàleg pretendre que hi hagi res de què no es pugui parlar; un oxímoron” i “5. Cap llei democràtica no pot condicionar la llibertat plena en el diàleg”.

Lògicament, les reflexions més centrals del llibre són les que l’autor, catedràtic emèrit de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona, situa en aquest

districte VI. No debades li ha dedicat la vida. Molts lectors assentim amb entusiasme quan llegim aquest aforisme amb aire de lema: “Som el que diem; diem el que som” (VI, 20). O aquest altre: “Els polítics no honrats emmascaren amb la paraula intencions a favor de llurs interessos: és la manipulació del signe lingüístic” (VI, 29). La llarga trajectòria de l'autor en defensa de la llengua catalana apareix pertot. Sempre amb afecte i coneixement, a voltes amb indignació i ganes de revolta: “És intolerable que ningú negui a un poble allò que, en canvi, defensa rotundament per al seu: la cultura i la llengua pròpies” (II, 34).

Les reflexions de caire general conviuen amb les reaccions que susciten fets concrets de la nostra actualitat política. Són opinions sovint radicals, però sempre ponderades que eludeixen els maximalismes: “Voler-ho tot i immediatament pot ésser comprensible, però té el perill de perdre-ho tot i indefinidament” (VIII, 63). Però l'autor no es conforma amb els plantejaments generals. Divideix en dos sectors el districte VIII de la Política. Dedicava 144 aforismes a la Política General i després n'adjunta 19 més que comenten la sentència als presos polítics catalans del 14 d'octubre de 2019. El lector pot resseguir les seves reaccions, com en un dietari articulat en el format breu que caracteritza tot el llibre. Pensaments tan contundents com aquest: “Els qui han dictat la sentència als presos polítics catalans i els qui l'han aplaudida mereixen que tota la putrefacció els retorni en contra.”

A les pàgines d'aquest llibre no hi trobareu cap mala paraula, però ben segur que algunes de les coses que explica us en faran pronunciar alguna de gruixuda mentre llegiu. En cas de necessitat, deixeu-vos anar tranquil·lament. Alleu-

geu-vos quan topeu amb algunes de les flagrants injustícies descrites. Renegueu. Al districte VI del Llenguatge trobareu una desena d'aforismes que analitzen el renec des de diversos angles. Hi descobrireu que és una transgressió que suavitza la ràbia de la injustícia i de la derrota (23), fa de bàlsam contra el desànim (25) i té una funció terapèutica (21). Joan Martí i Castell l'encerta de ple quan escriu: "El renec surt espontani des del més pregon de les entranyes; és un dels actes lingüístics més lliures i incontrolats" (22). Reconec que la lectura d'alguns dels aforismes que descriuen la situació política coetània a l'escriptura d'aquest llibre ha provocat en mi l'acte lingüístic lliure i espontani de cridar: "malparits!"

Aquí acaben els afores i comencen els aforismes. Bona lectura!

MÀRIUS SERRA
setembre de dos mil vint-i-u

INTRODUCCIÓ

Havent entrat de ple en el jubileu burocràtic obligat, m'he resistit, i m'hi resistiré mentre les forces físiques i mentals m'ho permetin, a l'abandonament de la tasca a què he dedicat la vida professional: la filologia i la lingüística; la passió no s'ha marcit, continua viva, i les circumstàncies en què hem de conviure no conviden a acomiadar-se de cap tasca, per modesta que sigui.

Tanmateix, és cert que la nova situació personal ha generat canvis en la dedicació a les feines a què em lliurava. Sobretot un que m'afecta especialment: la docència; res no m'impedeix seguir les vies per què sempre he transitat en la recerca, però ja no faig classes; ja no tinc el privilegi impagable de veure'm quotidianament amb els estudiants i explicar-los les matèries que m'havien encarregat, i escoltar-los què en pensaven, del que jo els deia. Dic això, perquè aquest llibre ha estat fruit de reflexions derivades de la visió molt panoràmica d'una realitat que mirava de transmetre'ls i que es configurava alhora per les opinions que ells mateixos exposaven en un contrast generacional que enriqueix la dialèctica sobre arguments de tota mena. Quina enyorança! L'obra que teniu a les mans, la vull dedicar a ells, perquè indirectament són els qui m'han empès a escriure-la: molts dels pensaments,

les reflexions, els aforismes que hi consten sorgeixen de la inquietud i la frescor d'una joventut que he tingut sempre a la vora en la vida laboral: els professors anem acumulant anys, però en cada curs els deixebles tenen si fa no fa la mateixa edat, que es mou entorn de la vintena: un regal incomparable.

He classificat les idees en dotze apartats, que fan referència a aspectes de gran rellevància en qualsevol societat; n'hi podia haver més o podien ésser diferents dels que he escollit, és clar. En el que correspon a *Vària*, l'onzè, que havia d'ésser el darrer, m'ha fet goig homenatjar el poeta Pere Quart, mitjançant el recurs d'autoobligar-me a l'«avarícia» lingüística amb l'ús solament de monosíl·labs.

Vull avançar tres observacions, al marge d'altres consideracions que hom pugui fer: la primera és que alguns dels pensaments que es troben en un determinat apartat podrien haver entrat en algun altre; és lògic; els he situats allà on m'ha semblat que més s'esqueia. La segona fa referència al caràcter obvi de certes reflexions; n'hauria pogut prescindir, puix que l'evidència m'ho permetia; això no obstant, fidel al pensament que apareix a V, 76 (“La manera d'ésser de les persones exigeix la didàctica de la insistència persistent, fins i tot en les normes morals més elementals: mai no és sobrer remarcar les obvietats”) he triat el camí de la insistència; no solament perquè allò que és obvi per a uns no ho és, en canvi, per a altres, sinó sobretot perquè la niciesa humana fa que hàgim de repetir contínuament allò que és ben palmari. Conseqüentment, la tercera observació és que soc conscient que adesiara un pensament hi és reflectit a través de més d'una construcció gramatical per raons de matís semàntic, d'èmfasi

en un o altre concepte, la qual cosa pot provocar la impressió de reiteració.

Agraeixo a Màrius Serra que hagi volgut honorar l'obra amb el seu pròleg i també l'acollença generosa que n'ha fet Pagès editors.

JOAN MARTÍ I CASTELL

1. Quan falten les paraules que puguin expressar una emoció forta, brolla el líquid suau de la llàgrima salabrosa.

2. Voler excloure l'emoció del pensament és ignorar que el sentiment modula sempre el missatge i l'acció.

3. Quants lleus somriures han estat l'inici de relacions duradores!

4. Que algú plori per la contemplació de fets injustos manté viva l'esperança i la confiança en la humanitat.

5. Que algú es cregui que pot opinar de res sense cap prejudici és una ingènua fal·làcia o un acte estúpid de supèrbia.

6. Dubtar és necessari i saludable, sempre que no paralizzi l'acció.

7. Errar no ha de dur a la frustració, sinó a l'esmena per a l'adequada reconducció.

8. La por no és sinònim de covardia; és la valoració dels riscos d'una situació o d'una acció.

9. Que hom tingui tota la raó i sempre, és impossible; com ho és que algú no la tingui gens ni mai.

10. L'expressió "Tot m'és igual..." pressuposa sovint un tàcit final "...sempre que no m'afecti a mi."

11. És millor ésser perdedor en allò que hom ha fet amb lliure albir, que no ésser aparentment guanyador mitjançant la decisió d'altri.

12. Pobre del qui pensa que mai no necessitarà l'ajut i el favor de ningú!

13. Per què tant de rubor a manifestar les emocions i tan poc a perpetrar fets del tot recriminables?

14. Que hom afirmi que no és subjectiu en les opinions, és una prova irrefutable de la seva subjectivitat.

15. La veritat és l'exercici d'explicar honradament la realitat, amb la consciència, però, que hom ho fa sempre des de la subjectivitat.

16. L'important no és quantes coses fem, sinó quines fem, com les fem i per a què les fem.

17. Allò negatiu de la rutina no és fer sempre les mateixes coses; és fer-les sense il·lusió ni interès.

18. L'amistat obliga a dir a l'amic no allò que desitja sentir, sinó allò que hom pensa que ha de sentir.

19. Neguem la petita almoina perquè malfiem que sigui malversada; que potser voldríem que els rodavons invertissin el capital que es treuen de la caritat?

20. L'autoestima és imprescindible per a una subsistència suportable.

21. L'autoodi és sovint la conseqüència de pretendre d'ésser allò que no és possible que hom sigui.

22. No sempre ni la persona trista ni l'alegre ho són per motius justificats; sovint pesa més la voluntat de quedar-se amb el que fa content o deixar-se vèncer per allò que fa trist.

23. El gaudi en el menjar i el beure és fruit d'un fet cultural tan important com el que hom sent escoltant música o llegint un llibre.

24. Sovint el dolor d'altri ens repugna; ens estimem més que no interfereixi en la placidesa de la nostra vida.

25. Els ancians senten la injustícia de la insolidaritat dels joves més pròxims; d'aquells per als quals han estat sacrificadament despresos; d'aquells qui, amb sort, acabaran essent també ancians.

26. Lluny d'afalagar-nos, el consens sense escletxes respecte a les nostres obres i idees ens hauria d'esverar.

27. El lament passiu sense reacció és infructífer.

28. No resulta fàcil ésser sincers en l'anàlisi de la realitat, perquè temem que el resultat sigui negatiu.

© dels textos: Joan Martí i Castell, 2022
© del pròleg: Màrius Serra Roig, 2022
© d'aquesta edició: Pagès Editors, S L, 2022
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
editorial@pageseditors.cat
www.pageseditors.cat
Primera edició: juny de 2022
ISBN: 978-84-1303-386-0
DL: L 450-2022
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L
www.bobala.cat

↵ imprès a **lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.